

Kitoks profesinės etikos egzaminas būsimiems slaugytojams

Daiva Treznevičiūtė

Vilniaus kolegija

Santrauka. Straipsnyje aptariamas nuotolinio profesinės etikos egzamino organizavimas Vilniaus kolegijos Sveikatos priežiūros fakulteto bendrosios praktikos slaugos studijų programos pirmo kurso studentams. Paaiškinama, kaip egzamino metu buvo taikoma meninio filmo analizė, remiantis medicinos etika, – analizuotas režisieriaus Philippo Stölzlio filmas „Gdytojas: Avicenos mokinyš“ („Der Medicus“, „The Physician“, 2013). Pristatoma, kokie šiam studijų metodui yra taikomi pagrindiniai principai. Išryškinama egzamino specifika, jį organizuojant COVID-19 pandemijos metu. Apibūdinami egzaminui išskirti kriterijai, egzamino tikslas bei uždaviniai, tematika. Pristatomas atliktas tyrimas, kurio metu egzaminą vertino jį laikę studentai. Tyrimo rezultatai rodo, kad egzaminą laikiusieji jį įvertino teigiamai, kadangi pavyko atlikti medicinos etikos principų analizę per istorinę jų kaitos perspektyvą, įvertinti šių principų taikymo slaugytojo profesinėje veikloje svarbą, stiprinti profesinę motyvaciją, dirbti kūrybiškai. Apklausoje pateikti teigiami atsiliepimai apie egzaminą liudija, kad jis buvo studentą įtraukiantis, motyvuojantis, prasmingas. Tinkamas egzamino organizavimas leido išvengti akademinio nesąžiningumo bei plagijavimo atvejų, o tai labai svarbu, mąstant apie studijų organizavimo nuotoliniu būdu galimybes ateityje.

Reikšminiai žodžiai: profesinė etika, egzaminas, filmo analizė, motyvacija.

Different way to organize exam of professional ethics for the future nurses

Abstract. This article discusses organization of distance exam of professional ethics at the Faculty of Health Care of Vilniaus kolegija / University of Applied Sciences for the first year General Practice Nursing students. It is explained how analysis of the movie (*The Physician* of Philipp Stölzl, 2013) based on medical ethics was applied during this exam. The main principles of this study method are introduced. Specifics of the exam organization during COVID-19 pandemic is highlighted. Criteria for this exam, its main aim, tasks and thematic are mentioned. The research of the opinion about this exam from the point of view of students is presented. Results of research show the positive evaluation because of a analysis of principles of medical ethics in historic perspective, perception of importance to apply these principles in the nurse professional activities, strengthening of motivation, use of creativity. Positive assessment testify that this exam was student-involving, motivating and meaningful. Appropriate organization of this exam allowed to avoid academic dishonesty and plagiarism, what is very important for organization of distance studies in the future.

Key words: professional ethics, exam, movie analysis, motivation.

Įvadas

COVID-19 viruso pandemija išskėlė iššūkių ne tik dirbantiems slaugytojams, bet ir būsimuosius slaugytojus ruošiantiems aukštųjų mokyklų pedagogams. Vilniaus kolegijoje, kaip ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose, dėl karantino studijos buvo vykdomos nuotoliniu būdu, todėl Sveikatos priežiūros fakulteto dėstytojams teko permąstyti savo dalyko užsiėmimų organizavimą, taikyti iki šiol neišbandytus ar retai taikytus dalyko medžiagos dėstymo būdus bei bendravimo ir bendradarbiavimo su studentais formas, keisti egzaminų vykdymo formą.

Kadangi Lietuvoje paskelbus karantiną profesinės etikos paskaitos su bendrosios praktikos slaugos studijų pirmo kurso studentais jau buvo baigtos, svarbiausia užduotimi tapo tinkamas profesinės etikos egzamino organizavimas. Nuotoliniu būdu laikomam egzaminui buvo išskirti trys pagrindiniai kriterijai:

- egzamino tikslo ir uždavinių realizavimas;
- akademinio nesąžiningumo, plagijavimo išvengimas;
- studentą įtraukiantis, motyvuojantis, prasmingas egzaminas.

Egzamino tikslas – medicinos etikos principų analizė istorinės jų kaitos perspektyvos atžvilgiu, šių principų taikymo slaugytojo veikloje svarbos įvertinimas, būsimų slaugytojų motyvacijos stiprinimas.

Egzamino metu studentai turėjo:

- Atpažinti medicinos etikos principus realiose situacijose.
- Analizuoti medicinos etikos principus.

- Įvertinti medicinos etikos principų taikymo slaugytojo darbe svarbą.
- Išsikelti profesinės etikos reikalavimus sau kaip būsimam specialistui.

Egzamino organizavimas, užduotis ir turinys

Atsižvelgiant į minėtus dalykus, buvo nuspręsta egzaminą organizuoti metodu, kuris pasaulyje gana plačiai taikomas, dėstant medicinos etika, – meninių filmų analizė, remiantis medicinos etika.

Taikant šį metodą, svarbu laikytis tam tikrų svarbių principų (Using feature films as a teaching tool, 2015):

- Filmą turi būti tinkamas auditorijai pagal jos turimas žinias bei patirtį, analizuoti temas ir situacijas, kurias auditorija yra jei ne išgyvenusi, tai bent gali nesunkiai įsivaizduoti. Remiantis šiuo principu, bendrosios praktikos slaugos studijų pirmo kurso studentų, dar neturėjusių profesinės veiklos praktikos, profesinės etikos egzaminui buvo parinktas režisieriaus Philippo Stölzlio filmas „Gydytojas: Avicenos mokinys“ („Der Medicus“, „The Physician“, 2013).

- Filmą reikėtų pažiūrėti ir savo pastebėjimus pasižymėti prieš egzaminą, kadangi yra pakankamai laiko kelis kartus peržiūrėti svarbias scenas, apmąstyti iškeltas idėjas, pastebėti ryšį tarp jų ir studijų metu nagrinėjamos medžiagos. Per pasiruošimo egzaminui laikotarpį studentams buvo išsiųsta informacija apie būsimą egzaminą, taip pat ir apie tai, kad jie turi pažiūrėti nurodytą filmą bei pasižymėti su juo susijusias pastabas. Šiais užrašais studentams buvo leista naudotis per egzaminą.

- Analizuojant filmą, remtis keliais klausimais, kad nebūtų pasiklysta tarp daugelio filme keliamų temų. Egzamino dieną studentams kaip tik ir buvo pateikti konkretūs su medicinos etika susiję klausimai filmo analizei.

- Filmą turi atskleisti ir leisti suvokti bei nagrinėti socialines ir humanistines medicinos srities vertybes. Egzaminui parinktame filme buvo daug tokių idėjų: tarnavimas žmonėms, altruizmas, skausmo ir kančios mažinimas, medicininės pagalbos suteikimas visiems be išimties, ryžtas siekiant tikslo, tolerancija, kultūrinių veiksnių įtaka medicinoje ir kt.

Elektroniniu paštu studentams buvo nusiųsta informacija apie pasiruošimą profesinės etikos egzaminui. Iki egzamino studentai turėjo:

- pasikartoti nurodytą profesinės etikos dalyko užsiėmimų medžiagą pagal pateiktus egzamino saviruošos klausimus.

- Pažiūrėti filmą „Gydytojas: Avicenos mokinys“.

- Žiūrint filmą pasižymėti, kokios filmo vietos susijusios su egzamino saviruošos klausimuose paminėtais profesinės etikos principais, mediko darbo efektyvumą lemiančiais veiksniais, bioetikos principus, mediko ir paciento bendravimo modelius, sveikatos priežiūros tikslus.

Egzamino dieną sutartu laiku studentai elektroniniu paštu gavo egzamino užduotį: remdamiesi filmu „Gydytojas: Avicenos mokinys“, jie turėjo pasirinkti vieną iš pateiktų klausimų ir jį atsakyti maždaug 10 sakinių (40–60 žodžių). Studentams buvo leista naudotis visais reikalingais šaltiniais ir priemonėmis. Atliktą egzamino užduotį reikėjo atsiųsti dėstytojui elektroniniu paštu iki egzamino dienos 23:59 val. Studentams kilusių pastebėjimų, idėjų, kritikos, asmeninių išgyvenimų perteikimas raštu gali tapti prielaida jų elgesio pokyčiams, tinkamo elgesio su pacientu ir kolegomis formavimuisi bei gerai paciento priežiūrai (5 effective ways, 2015). Egzaminą laikantiems studentams buvo pateikti šie klausimai, atitinkantys profesinės etikos paskaitų medžiagą:

- Pasirinkite vieną iš bioetikos principų (autonomijos, geradarystės, nekenkimo, teisingumo) ir papasakokite apie tai, kaip šis principas atsispindi filme.

- Pasirinkite (arba patys sugalvokite) vieną iš veiksnių, darančių įtaką darbo efektyvumui, ir papasakokite apie medikų darbą filme, pasakojimą siedami su pasirinktu veiksniumi.

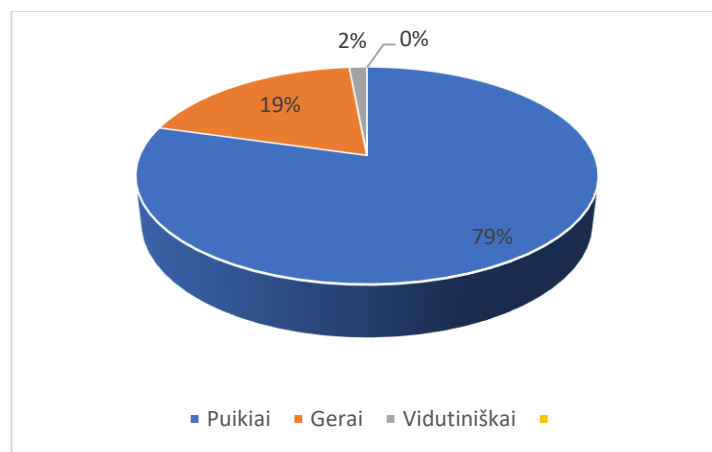
- Įvardykite, kokį bioetikos arba profesinės etikos principą labiausiai atitinka pagrindinio filmo veikėjo elgesys, ir argumentuokite savo nuomonę.
- Galbūt manote, kad filmo pagrindinio veikėjo elgesys neatitinka kurio nors iš bioetikos arba profesinės etikos principo? Įvardykite tą principą ir argumentuokite savo nuomonę.
- Įvardykite vieną ar kelis mediko bendravimo su pacientu modelius (paternalistinį, informacinį, interpretacinį, konsultacinį), kuriuos pastebėjote filme, ir paaiškinkite, kodėl taip manote.
- Įvardykite vieną ar kelis sveikatos priežiūros tikslus, kuriuos, Jūsų manymu, filme sėkmingai įgyvendina medikai, ir papasakokite, kaip jie tai daro.
- Jeigu išvelgiate kokių nors paralelių tarp filme parodytos maro epidemijos situacijos ir dabartinės situacijos pasaulyje, susidariusios dėl COVID-19 viruso (medikų elgesio, darbo prasmė), aprašykite savo pastebėjimus, remdamiesi bioetikos ir profesinės etikos principais.

Tyrimas ir jo rezultatai

Profesinės etikos egzaminą laikiusieji buvo paprašyti dalyvauti jį vertinančioje apklausoje. Egzaminas vyko 2020 m. balandžio 20 d., apklausos anketa buvo pildoma 2020 m. balandžio 21–26 d., studentams sužinojus egzamino pažymius. Prašyme užpildyti apklausą buvo parašyta, kad apklausa anoniminė, jos rezultatai bus panaudoti profesinės etikos egzamino tobulinimui, taip pat rengiant straipsnį ir pranešimą konferencijai. Egzaminą laikė 151 studentas, apklausos anketą užpildė 95 studentai (62,9 proc. dalyvavusiųjų egzamine). Apklausos metu studentams buvo pateikti aštuoni klausimai: keturi iš jų uždari, keturi atviri.

Apklausos kiekybinių duomenų analizė atlikta matematinės analizės metodu, kokybinių duomenų analizė – turinio (angl. *content*) analizės metodu.

Atsakant į pirmą apklausos klausimą „Kaip apskritai vertinate profesinės etikos egzaminą – filmo „Gdytojas: Avicenos mokinys“ analizę, remiantis medicinos etika?“ buvo galimi keturi atsakymo variantai: puikiai, gerai, vidutiniškai, blogai.

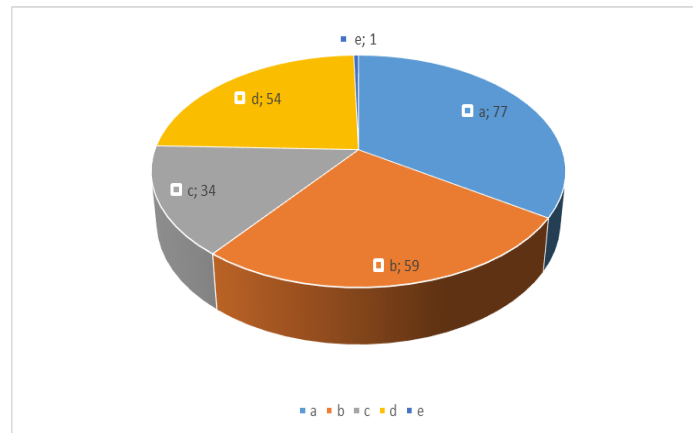

1 grafikas. Profesinės etikos egzamino įvertinimas

Didžioji dalis respondentų egzaminą įvertino puikiai. Atsakymai į antrą anketos klausimą „Kuo šis egzaminas Jums patiko?“ atskleidžia, kuo konkrečiai šis egzaminas patiko jį laikiusiems studentams. Respondentai galėjo pasirinkti kelis atsakymo variantus:

- organizavimo forma ir principu, kad reikėjo pažiūrėti filmą ir jį analizuoti, remiantis medicinos etika;

- (b) tuo, kad egzamino užduočiai atlikti buvo skirta daug laiko, leista naudotis įvairiais šaltiniais ir priemonėmis;
- (c) nagrinėjamų temų ir klausimų aktualumu;
- (d) galimybe atsakyti kūrybiškai;
- (e) egzaminas nepatiko.

2 grafikas. Teigiamo egzamino vertinimo motyvai

Daugiausia respondentų teigiamai įvertino egzamino organizavimo formą bei principą. Akivaizdu, kad teorinę per paskaitas išdėstytą ir literatūros šaltiniuose pateiktą medžiagą lengviau ir giliau suprasti galima, pritaikant ją praktinėms užduotims atlikti. Šiuo atveju medicinos etikos principus bei vertybes studentai taikė, analizuodami iš anksto pažiūrėtą meninį filmą, susijusį su medicinos etikos tematika.

Didelė dalis respondentų buvo patenkinti, kad egzamino metu buvo leista naudotis norimais šaltiniais bei priemonėmis, o užduočiai atlikti skirtas laikas buvo pakankamai didelis. Tai suteikia galimybę efektyviau ir patogiau planuoti egzaminui skirtą laiką, egzamino laikymą derinti su darbu. Be to, kai kuriems studentams egzaminai kelia stresą, dėl kurio egzamino rezultatai gali neatspindėti tikrųjų studento žinių, gebėjimų bei įgūdžių. Šiuo atveju streso išvengiama, o naudodamiesi įvairiomis priemonėmis bei šaltiniais studentai turi galimybę užduotį atlikti kūrybiškai.

Nemaža dalis respondentų kaip tik ir pabrėžė, kad egzamino užduotis patiko dėl galimybės atsakyti kūrybiškai. Perskaičius studentų egzamino atsakymus, išties netrūko progų pasidžiaugti taikliomis, netikėtomis įžvalgomis, rašiusiųjų pastabumu, kritiniu mąstymu, savarankiškumu.

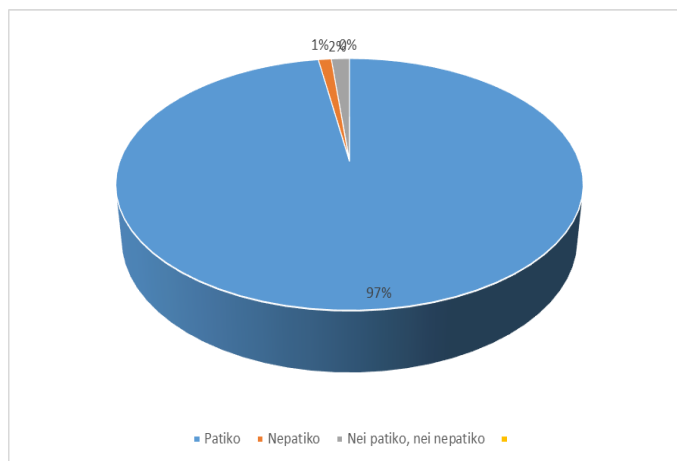
Beveik 36 proc. respondentų egzaminas sudomino nagrinėjamų temų ir klausimų aktualumu. Laisva forma pateikti atsakymai į trečią bei ketvirtą anketos klausimus taip pat parodė, kad egzamino tematika studentams išties buvo įdomi ir svarbi, kad jos nagrinėjimas buvo jiems naudingas ir profesine, ir asmenine prasme.

Į trečią anketos klausimą „Ką šis egzaminas Jums davė, kuo buvo naudingas profesine prasme?“ atsakymo variantų pateikta nebuvo, prašyta atsakyti savais žodžiais. Beveik trečdalis respondentų (29; 30,5 proc.) teigė, kad egzaminas padėjo apmąstyti ir geriau suprasti medicinos etikos principus, pasitikrinti medicinos etikos žinias. Kiek daugiau nei penktadaliui respondentų (20; 21,1 proc.) egzaminas suteikė žinių apie medicinos mokslo ir medicinos etikos vertybių raidą. Beveik penktadaliui respondentų (18; 18,9 proc.) egzamino užduoties atlikimas suformavo medikui svarbias vidines nuostatas ir motyvaciją, o tai labai džiugina žinant, koks svarbus asmeninių savybių bei vertybių vaidmuo slaugytojų profesinėje veikloje (The top 10 ethical issues, 2020). Beveik dešimtadalį respondentų (9; 9,5 proc.) egzaminas paskatino analizuoti situaciją, identifikuoti problemas, o tokie įgūdžiai

ateityje labai pravers profesinėje veikloje. Trys respondentai (3,2 proc.) teigė egzamino metu gavę atsakymus į šių dienų aktualius klausimus.

Į ketvirtą anketos klausimą „Ką šis egzaminas Jums davė, kuo buvo naudingas asmenine prasme?“ taip pat buvo prašoma atsakyti savais žodžiais. Dalis respondentų (16; 16,8 proc.) teigia, kad egzaminas leido suprasti, kas jiems asmeniškai svarbu medicinos srityje, dvylika – kad suteikė motyvacijos (12,6 proc.), keturis respondentus (4,2 proc.) egzamino užduoties atlikimas paskatino apmąstyti gyvenimo prasmę, vertybes. Tokie atsakymai džiugina, kadangi viena iš profesinės etikos dalyko užduočių kaip tik ir yra didinti būsimų profesionalų motyvaciją jų profesinei veiklai. Po keturiolika respondentų (17,7 proc.) mano, kad šis egzaminas praplėtė jų pasaulėžiūrą, suteikė naujų žinių arba paskatino kūrybiškumą, pastabumą, savarankiškumą, pasitikėjimą savimi, mokė mokyti. Kiek daugiau nei dešimtdalis respondentų (12; 12,6 proc.) pabrėžė kitokią egzaminų laikymo patirtį (mažiau streso, galimybė planuoti laiką, geriau apmąstyti atsakymus). Po aštuonis respondentus (8,4 proc.) teigė, kad egzaminas skatino įsigilinti į problemas, analizuoti arba suteikė galimybę prasmingai praleisti laiką.

Atsakymai į penktą anketos klausimą „Ar patiko filmas „Gydytojas: Avicenos mokinys“?“ rodo, kad beveik visiems respondentams patiko prieš egzaminą pažiūrėtas ir egzamino metu analizuotas filmas „Gydytojas: Avicenos mokinys“.

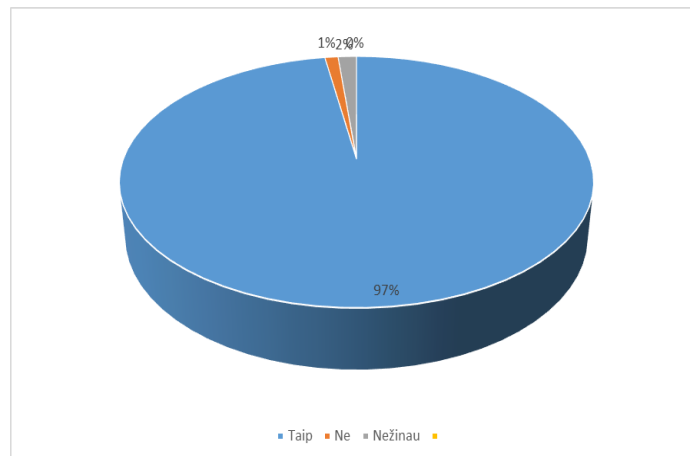
3 grafikas. Filmo „Gydytojas: Avicenos mokinys“ įvertinimas

Atsakymai į šeštą anketos klausimą „Kas filme patiko ir (arba) nepatiko profesiniu, asmeniniu požiūriu?“ leidžia smulkiau panagrinėti ir sukonkretinti šią nuomonę. Atsakymo variantų pateikta nebuvo – prašyta atsakyti savais žodžiais. Tarp filme patikusių dalykų respondentai ne kartą minėjo pagrindinio veikėjo teigiamus bruožus ir ryžtą tarnauti medicinai, dėl šių dalykų personažas jiems tapo sektinu pavyzdžiu. O šiais laikais be galo svarbu didinti sveikatos priežiūros darbuotojų profesinę motyvaciją (Kurmankulova N. et al., 2018). Atsakymuose taip pat buvo paminėta, kad filmas suteikė medicinos istorijos žinių ir platesnį, detalesnį suvokimą apie tai, kokia medicina buvo senovėje, kaip ji buvo praktikuojama skirtinguose kraštuose (Rytuose bei Vakaruose), kaip medicinos praktiką veikė religinės nuostatos, kultūriniai veiksniai. Kai kuriems studentams buvo sunku ar nemalonu stebėti sunkesnes, žiauresnes filmo vietas, tačiau kai kurie kaip tik mano, kad nepagražintos tikrovės vaizdavimas yra šio filmo pliusas. Neigiamos respondentų reakcijos sulaukė filme parodyta žmonių netolerancija, priešinimasis naujovėms, o teigiamos – pagrindinio veikėjo ir jo bendražiogių pasiaukojimas vardan žmonių gyvybių gelbėjimo, laikantis pacientų lygybės principo.

Septintu anketos klausimu buvo teirujamasi, ką respondentai šiame egzamine siūlytų patobulinti ir (arba) pakeisti? Prašyta atsakyti savais žodžiais. Beveik pusė respondentų (43; 45,3 proc.) teigė, kad egzamine viskas

puiku, nieko keisti nereikia. Dalis respondentų (13; 13,7 proc.) siūlė padidinti atsakymo apimtį, žodžių skaičių – ši pastaba teisinga, kadangi atsakymą sutalpinti į nurodytą žodžių skaičių (40–60 žodžių) buvo tikrai sunku; ateityje planuojama atsakymo apimtį padidinti iki 100–150 žodžių. Buvo duota pavienių pasiūlymų (1–2 respondentai; 1,1–2,1 proc.) filmą žiūrėti egzamino dieną ir klausimus turėti prieš žiūrint filmą, atsakymą papildyti asmeninės filmo įtakos aprašymu, pasunkinti ar tiksliau suformuluoti užduotį, jos atlikimui duoti mažiau laiko. Po vieną respondentą (1,1 proc.) siūlė egzaminą labiau susieti su paskaitų medžiaga arba įdėti atvirų ir uždarų klausimų apie etiką; šios pastabos nėra pagrįstos, kadangi visos egzamino užduotys buvo tiesiogiai susietos su medicinos etika, su profesinės etikos paskaitų metu nagrinėtomis šios srities temomis.

Aštuntas anketos klausimas buvo skirtas išsiaiškinti, ar respondentai rekomenduotų tokį ar panašų egzaminą ir toliau laikyti bendrosios praktikos slaugos studijų studentams, baigiant profesinės etikos dalyko kursą.

4 grafikas. Ar toks egzaminas ir toliau turėtų būti laikomas bendrosios praktikos slaugos studijų studentų, baigiant profesinės etikos dalyko kursą

Beveik visi respondentai siūlytų tokiu ar panašiu egzaminu ir toliau baigti profesinės etikos dalyko studijas bendrosios praktikos slaugos specialybės studentams. Tai nesunku įgyvendinti, o egzamino laikymas nuotoliniu būdu gali tapti puikia auditorijoje laikomo egzamino alternatyva, kuomet studijų dalykas yra teorinis.

Belieka pasidžiaugti, kad švietimo srityje susidariusi sudėtinga situacija greta problemų suteikė ir naujų galimybių studijų procesą pajvairinti, pagerinti ir labiau pritaikyti studentų poreikiams.

IŠVADOS

1. Apibendrinus atlikto tyrimo duomenis, galima teigti, kad Vilniaus kolegijos Sveikatos priežiūros fakultete vykęs profesinės etikos egzaminas bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentams atitiko jam iškeltus kriterijus: respondentų atsakymai rodo, kad egzamino metu pavyko atlikti medicinos etikos principų analizę istorinės jų kaitos atžvilgiu, įvertinti šių principų taikymo slaugytojo veikloje svarbą, stiprinti būsimų slaugytojų motyvaciją.
2. Tinkamas egzamino organizavimas leido išvengti akademinio nesąžiningumo bei plagijavimo atvejų, kadangi klausimai reikalavo asmeninės egzaminą laikančiojo nuomonės, kūrybiškai pagrįstos profesinės etikos dalyko užsiėmimuose išdėstyta medžiaga.
3. Apklausoje pateikti teigiami atsiliepimai apie egzaminą liudija, kad jis buvo studentą įtraukiantis, motyvuojantis, prasmingas.

4. Filme parodytas realus medikų darbas suteikė studentams galimybę medicinos etikos principus atpažinti realiose situacijose, geriau suprasti jų taikymo niuansus. Taip pat buvo lengviau šiuos principus analizuoti bei giliau suvokti.
5. Atsakymai į apklausos klausimus apie filmo ir egzamino poveikį respondentams atskleidė, kad egzaminas leido suvokti medicinos etikos principų taikymo slaugytojo darbe svarbą ir motyvuotai išsikelti profesinės etikos reikalavimus sau kaip būsimam specialistui.

Literatūra

1. 5 effective ways to teach ethics in medical ed (2015). Prieiga internetu: <https://www.ama-assn.org/education/accelerating-change-medical-education/5-effective-ways-teach-ethics-med-ed>
2. The top 10 ethical issues medical students should be taught (2020). Prieiga internetu: <https://www.ama-assn.org/education/accelerating-change-medical-education/top-10-ethical-issues-medical-students-should-be>
3. Banos J.-E., Bosch F. Using feature films as a teaching tool in medical schools (2015). Prieiga internetu: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1575181315000200>
4. Kurmankulova N., Karbetova Sh., Daribaeva A., Otyzbaeva K., Zhumanazarov K., Jailaubayev E. Motivation and stimulation system of medical staff's work (2018). Prieiga internetu: <https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.revistaespacios.com/a18v39n12/a18v39n12p08.pdf&ved=2ahUKEwjQju3aoYbpA-hVt16YKHVwoCxIQFjAYegQICBAB&usq=AOvVaw1DbkzBkq3WStWwOYQZfNe7&cshid=1587910063469>